

Mot stenkastning och krossade glastak

Tidiga och tuffa insatser mot förortsgång och grov organiserad brottslighet. Några av partistyrelsens förslag till Folkpartiet Liberalernas landsmöte 2009

2009-09-30

Inledning

Helikopterkuppen mot värdedepån i Västberga har dominerat medierna den senaste veckan. Det är tyvärr inte första gången som vi har ett spektakulärt värderån i Sverige. 2005 gick rånare till attack mot Securitas i Akalla med en hjullastare och 2006 rånades ett plan på Landvetter och en värdetransport på väg från Arlanda. Förra året fick vi se bombattrapper och bilbränder som följde av att postterminalen i centrala Göteborg rånades.

Detta är bara några fall som visar hur den organiserade brottsligheten fast har förankrat sig i det svenska samhället. Tyvärr visar exemplen också hur oförberedda vi är att möta den. Första prio efter helikopterkuppen är nu att gripa de skyldiga. Om de kommer undan kommer de att inspirera hundratals andra yrkeskriminella till nya brott. Men det är också hög tid att vi rättar till de strukturella problem som har gjort oss sårbara, och som gör det onödigt svårt att sätta dit de grova kriminella.

Helikopterkuppen är oacceptabel, men en utveckling som oroar oss än mer är de senaste månadernas oroligheter i utanförskapsområden. Vi ser hur allt fler ungdomar växer upp med en framtid inom gatugång eller senare i än mer organiserad brottslighet. Inte allt för sällan så är det bland våldsamma gäng i förorten som den organiserade brottsligheten hittar sina nya rekryter. Ja, faktum är att vissa av ungdomsgängen faktiskt bildas för att imponera på de etablerade gängen och ge ungdomarna en möjlighet att ”visa upp sig”.

För att komma åt den organiserade brottsligheten måste vi vara tuffa både mot brottsligheten i sig och dess orsaker. I detta program presenterar vi några av våra förslag.

Stockholm 090930

För Folkpartiet Liberalernas partistyrelse
Johan Pehrson, rättspolitisk talesperson

Förslagen i korthet

1. **Föräldrar ska ta ansvar för sina barn.** Tydliggör föräldraansvaret i alla insatser för barn och unga. Det är föräldrarna som är de bästa brottsförebyggarna. Hur mycket vi än stärker åtgärder från skolan, socialtjänsten, polisen m.fl., så är det i grunden föräldrarna som ansvarar för sina barn. Det behövs en långsiktig nationell strategi för generellt föräldrastöd, men också ett tydliggörande av ansvaret genom till exempel ett ökat skadeståndsansvar och skyldighet att närvara vid rättegång.
2. **Kraftfull kamp mot narkotika** Vi vill införa frivilliga drogtester i skolorna, och ge polisen rätt att drogtesta barn under 15 år som misstänks ha använt narkotika. Det handlar inte om att straffa, utan om att upptäcka droganvändning i tid och att inte släppa taget om barn som är ute på hal is. Snabba insatser från beroendevården och socialtjänsten ska erbjudas. Vi menar också att det behövs ett snabbspår för narkotikaklassning.
3. **Alla brott ska utredas, och brott måste leda till en reaktion.** Idag bygger sociala stöd- och påverkansinsatser på frivillighet och samtycke. Vi menar att det behövs mer av obligatoriska åtgärder, och vill införa en 48-timmarsgaranti som gör att barn som vandaliserar, snattar eller liknande kallas till socialtjänsten tillsammans med sina föräldrar inom 48 timmar. Vi menar också att huvudregeln måste vara alla brott ska utredas, även om den som har begått det är under 15 år. Det bör också, i fler fall än idag, bli möjligt att i domstol klarlägga ansvarsförhållandena.
4. **Skärp straffet för brott som hotar demokratiska värden.** Skyddet för demokratin och enskildas fri- och rättigheter måste förstärkas ytterligare. Detta kan t.ex. ske genom att en ny straffskärpningsgrund som tar sikte på brottslighet som hotar demokratiska värden införs.
5. **Kraftsamla svensk polis.** Idag har vi 21 självständiga polismyndigheter. Dessa bör ersättas av en sammanhållen myndighet för hela Sverige. Målet är självklart en mer effektiv polis och att själva verksamheten lokalt kan komma närmare medborgarna genom fler synliga poliser, fler poliser snabbt på en brottsplats och ökad upplärning av brott. Ett särskilt fokus måste läggas på insynsfrågan.
6. **Gör penningtvätt straffbart.** Den svenska penninghälerilagstiftningen måste ändras så att penningtvätt blir kriminellt i sig. Kravet på ett bestämt förbrott ska slopas och även så kallad självtvätt kriminaliseras.
7. **Avskaffa 1000-lapparna.** 45 procent av det totala värdet av utgivna mynt och sedlar är i 1000-lappar, och Sverige har en större kontanthantering än jämförbara länder. Genom att enbart ha kvar sedlar av lägre valör försvåras och fördyras verksamheten i den svarta sektorn. Vi minskar också rånrisken.
8. **Lagreglera provokation.** Provokation bör i högre grad vara tillåtet när det gäller att komma åt grov brottslighet. Det måste tydliggöras i vilka fall provokation ska tillåtas och vilka typer av provokation som är lagliga. Därför behöver vi en detaljreglering i lag - inte minst för att stärka rättssäkerheten.
9. **Det ska löna sig att tala sanning.** För att öka effektiviteten i rättsprocessen, inte minst när det gäller komplicerade brott som ekobrott vill vi införa åtalsförhandling i svensk rätt. När det gäller grova brott vill vi införa strafflindring både för den som lämnar uppgifter om egen medverkan till brott och för den som lämnar uppgifter om teknisk bevisning.
10. **Utvisning vid grova brott.** Huvudregeln bör vara att de utländska medborgare som döms för allvarliga brott också ska dömas till utvisning. Vi vill, i likhet med straffnivåutredningen, tydliggöra rollfördelningen mellan domstol och åklagaren så att åklagaren yrkar på utvisning om han/hon vill att detta ska prövas av rätten. Domstolen ska även fortsatt ha möjlighet att besluta om utvisning på eget initiativ.

Tidiga och tydliga insatser mot ungdomar på glid

Nyligen kunde vi läsa i tidningarna om ett kriminellt ungdomsnätverk, en barnliga, som kallar sig Black Scorpion. Barnen är mellan 14 och 17 år och för att avancera i gänget ska man begå grova brott. Polisen bekräftar att de gör sig skyldiga till grova rån, misshandel, grova hot och vapenbrott. Tyvärr är det inte det enda exemplet. Det är alltför många unga i vårt samhälle som är på glid. De skadar sig själv, och de skadar andra på sin väg nedåt. Det är vår skyldighet att göra allt för att deras nedåtgående livsbana ska vändas uppåt.

Partistyrelsen menar att det viktigaste för att komma åt ungdomsbrottsligheten är förebyggande åtgärder. Att skapa ett samhälle med en skola som fungerar, där barnen får goda uppväxtvillkor och där vi genom sociala och förebyggande åtgärder helt enkelt ser till att samhället bygger på sunda värderingar och attityder. Och där föräldrar tar det ansvar bara de kan bära. Då blir det färre barn som påbörjar brottets bana.

I det förebyggande arbetet är föräldrarna centrala. Hur mycket vi än stärker skolan, socialtjänsten eller polisen så är det föräldrarna som är viktigast för sina barn. Föräldrarna är med andra ord de bästa brottsförebyggarna. Därför vill vi dels tydliggöra föräldraansvaret, dels satsa på en långsiktig, nationell strategi för föräldrastöd. Det är också viktigt att vi inte sviker de barn som redan är svikna av sina föräldrar. Alla som arbetar med barn måste ha tydliga rutiner när man misstänker att ett barn far illa. Det behövs också stora satsningar på barn- och ungdomspsykiatri.

Men trots all välvilja och allt förebyggande arbete finns det barn som inte mår bra, barn som far illa och barn som hamnar i brottslighet. Då är det viktigt att vi ingriper tidigt och tydligt, så att tiden på glid blir så kort som möjligt. Socialtjänsten måste ges både muskler och uppdrag att komma in på banan tidigare, till exempel genom bekymringssamtal och mer av obligatoriska åtgärder. Vi vill att barn som vandaliserar, snattar eller liknande kallas till socialtjänsten tillsammans med sina föräldrar inom 48 timmar. Föräldraansvaret skulle också kunna tydliggöras genom en skyldighet att närvara på rättegångar och dessutom en skyldighet att, upp till ett visst belopp, ersätta det som deras barn har förstört.

Men tydlighet handlar också om att utreda alla brott och att klarlägga ansvarsfrågan så att gärningsmannen får rätt insatser och att brottsoffret lättare kan gå vidare i sitt liv. Vi menar därför att man i fler fall än idag ska kunna klarlägga ansvarsförhållandena i domstol vid allvarliga brott. Signalen till unga på glid måste vara kristallklar. Det brott som du har begått är allvarligt för dig själv, ditt offer och för framtiden. Samhället tänker inte passivt titta på.

Partistyrelsen föreslår:

- **Föräldrar ska ta ansvar för sina barn.** Tydliggör föräldraansvaret i alla insatser för barn och unga. Det är föräldrarna som är de bästa brottsförebyggarna. Hur mycket vi än stärker åtgärder från skolan, socialtjänsten, polisen m.fl., så är det i grunden föräldrarna som ansvarar för sina barn. Det behövs en långsiktig nationell strategi för generellt föräldrastöd, men också ett tydliggörande av ansvaret genom till exempel ett ökat skadeståndsansvar och skyldighet att närvara vid rättegång.
- **Kraftfull kamp mot narkotika** Vi vill införa frivilliga drogtester i skolorna, och ge polisen rätt att drogtesta barn under 15 år som misstänks ha använt narkotika. Det handlar inte om att straffa, utan om att upptäcka droganvändning i tid och att inte släppa taget om barn som är ute på hal is. Snabba insatser från beroendevården och socialtjänsten ska erbjudas. Vi menar också att det behövs ett snabbspår för narkotikaklassning.

- **Alla brott ska utredas, och brott måste leda till en reaktion.** Idag bygger sociala stöd- och påverkansinsatser på frivillighet och samtycke. Vi menar att det behövs mer av obligatoriska åtgärder, och vill införa en 48-timmarsgaranti som gör att barn som vandaliserar, snattar eller liknande kallas till socialtjänsten tillsammans med sina föräldrar inom 48 timmar. Vi menar också att huvudregeln måste vara alla brott ska utredas, även om den som har begått det är under 15 år. Det bör också, i fler fall än idag, bli möjligt att i domstol klarlägga ansvarsförhållandena.

Straffskärpning för brott som hotar demokratiska värden

Den senaste månaden har över 100 bilar brunnit i Göteborg, och i Uppsala har ett 30-tal bilar totalförstörts. Poliserna attackerades och får okvädningsord kastade mot sig. Räddningspersonal möts av stenkastning.

En utbrunnen bil kan vara katastrof för bilägaren – det är både dyrt och krånglar till vardagslivet, men i fallen ovan finns det många fler offer än så. Det handlar om de boende i områdena som har fått vänja sig vid våld, bränder och en otrygg omgivning. Det handlar om poliserna och brandmän som utsätts för våld och inte tillåts göra sitt jobb. Det handlar om de som behöver polisens eller brandkårens tjänster, men inte får den hjälp som de behöver. I slutändan är det ett demokratiskt problem för hela vårt samhälle.

Hoten mot våra myndigheter finns inte bara i förorterna. SÄPO konstaterade nyligen att det även finns en förhöjd hotbild från den grov organiserade brottsligheten. Den förhöjda hotbilden gäller framförallt polis, tull och åklagare, men även andra myndighetsföreträdare och journalister hotas.

Brottsbalkens bestämmelser om upplopp är ålderdomligt formulerade. De tillkom under en annan tidsanda, vilket har medfört problem vid tillämpningen av bestämmelserna. Det såg vi 2001 i samband med EU-toppmötet i Göteborg, men också nu under de senaste månadernas bilbränder och andra oroligheter i Rosengård, Backa, Gottsunda och på andra ställen.

Partistyrelsen menar därför att man bör se över bestämmelserna om upplopp respektive våldsamt upplopp. Skyddet för demokratin, våra myndigheter och enskildas fri- och rättigheter måste förstärkas ytterligare. En sådan skärpning kan också inkludera ett förstärkt skydd av s.k. blåljusmyndigheter med uppdrag att skydda medborgarnas trygghet.

Partistyrelsen föreslår:

- **Skärp straffet för brott som hotar demokratiska värden.** Skyddet för demokratin och enskildas fri- och rättigheter måste förstärkas ytterligare. Detta kan t.ex. ske genom att en ny straffskärpningsgrund som tar sikte på brottslighet som hotar demokratiska värden införs.

En nationell polismyndighet

Den organiserade brottsligheten finns i hela Sverige, och respekterar länsgränser lika lite som landsgränser. Att polisen har en samordnad och hård bevakning av den organiserade brottsligheten överallt i landet är en grundförutsättning för att komma åt den allt mer sofistikerade och avancerade brottsligheten som dessa brottslingar gör sig skyldiga till.

Idag har polisen ett organisatoriskt handikapp genom sin uppdelning i 21 länsmyndigheter. Den svenska polisen måste kraftsamlas. De nya enheterna mot grov

organiserad brottslighet är ett steg på vägen. Men 21 myndigheter med samma uppgift är 20 för många. Vi måste skapa en nationell polis, som kan kraftsamla mot grova brott, och sättas in inom ramen för ett utvecklat Europol.

Vi vill därför att polisen, liksom bland annat åklagarmyndigheten och kriminalvården, ska omvandlas till en nationell myndighet. Det skulle inte bara göra kampen mot den organiserade brottsligheten effektivare, utan skulle även göra det lättare att genomföra utredningsmetoder och andra riktlinjer i hela organisationen. Vi tror även att en nationell myndighet skulle kunna bidra till ett effektivare ledarskap och minskad administration.

Partistyrelsen föreslår:

- **Kraftsamla svensk polis.** Idag har vi 21 självständiga polismyndigheter. Dessa bör ersättas av en sammanhållen myndighet för hela Sverige. Målet är självklart en mer effektiv polis och att själva verksamheten lokalt kan komma närmare medborgarna genom fler synliga poliser, fler poliser snabbt på en brottsplats och ökad upplärning av brott. Ett särskilt fokus måste läggas på insynsfrågan.

Kriminalisera penningtvätt

Det är sedan gammalt känt att en av de starkaste drivkrafterna bakom brottsligheten är att tjäna pengar. De som begår grova brott i stor skala räknar med att få sitta i fängelse någon gång. Däremot räknar de ofta inte med att bli av med pengarna som de har dragit in genom brottslig verksamhet. Fängelsestraffet är inte så avskräckande för yrkeskriminella, om de tror sig kunna leva ett lyxliv efteråt.

Brott får inte löna sig! Därför måste de brottsbekämpande myndigheterna tydligare än idag satsa på att ta tillbaka pengar från brottslingarna. Vinster från brott måste spåras, säkras och återföras till brottsoffren eller staten.

Att följa penningströmmar är ett effektivt sätt att nysta upp allvarlig organiserad brottslighet. Men i dagens Sverige har vi nästintill straffrihet för penningtvätt, vilket gör det svårare att komma åt den organiserade brottsligheten i Sverige än vad som är fallet i övriga Europa. För att kunna komma åt de kriminellas pengar måste vi ändra de svenska reglerna för penningtvätt i grunden.

Partistyrelsen föreslår:

- **Gör penningtvätt straffbart.** Den svenska penninghälerilagstiftningen måste ändras så att penningtvätt blir kriminell i sig. Kravet på ett bestämt förbrott ska slopas och även så kallad självtvätt kriminaliseras.

Avskaffa 1000-lapparna

Branscher med omfattande kontanthantering lockar ofta till sig organiserad brottslighet. När kontanthanteringen är stor finns det också ofta svarta kassor och svart arbetskraft. Förekomsten av svarta pengar ökar i sin tur attraktiviteten för organiserade ligor.

Gränsen mellan organiserad brottslighet och ekonomisk brottslighet håller på att suddas ut, det pekar både Ekobrottsmyndigheten och Europol på i sina rapporter, och i utredning om ekonomisk brottslighet i byggbranschen visade Skatteverket att en tredjedel av härvorna hade koppling till organiserad brottslighet.

Den ekonomiska brottsligheten skadar samhällsekonomin, sätter marknaden ur spel och försämrar investeringsviljan och tillväxtpotentialerna i vårt land. Den som tror att den ekonomiska brottsligheten saknar mänskliga offer misstar sig djupt. Kopplingen till grov organiserad brottslighet med narkotikabrottslighet, vapensmuggling och människohandel är tydlig.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att stor kontanthantering är gynnsamt, såväl för organiserad brottslighet, svartarbete som för ekonomisk brottslighet. Partistyrelsen vill därför vidta åtgärder för att minska kontanthanteringen.

Finansinspektionen menar att ett realistiskt och billigt sätt att både stimulera ökad kortanvändning och försvåra för den svarta ekonomin är att fasa ut sedlar av hög valör, och har därför föreslagit att man ska avskaffa både 500-lapparna och 1000-lapparna. Partistyrelsen instämmer och vill i ett första steg ta bort alla 1000-lappar.

Partistyrelsen föreslår

- **Avskaffa 1000-lapparna.** 45 procent av det totala värdet av utgivna mynt och sedlar är i 1000-lappar, och Sverige har en större kontanthantering än jämförbara länder. Genom att enbart ha kvar sedlar av lägre valör försvåras och fördyras verksamheten i den svarta sektorn. Vi minskar också rånrisken.

Tillåt provokation i högre grad än idag

Vissa typer av brott är svåra att upptäcka och leda i bevis samtidigt som det är angeläget att de skyldiga fälls. Provokativa åtgärder har då visat sig effektiva, till exempel vid olika köp- och säljsituationer (t.ex. knark och stulen konst), där organiserad brottslighet ofta ligger bakom.

De brottsutredande myndigheterna, i första hand polisen, använder redan i dag provokativa åtgärder av olika slag, men utan uttryckligt lagstöd. Åtgärderna måste dock utformas så att de inte kommer i konflikt med andra lagar. Det innebär bland annat en provokativ åtgärd inte får innebära anstiftan till brott. Det brukar uttryckas som att bevisprovokation är en tillåten metod medan brottsprovokation är förbjuden, men gränsdragningen är oklar och inte lagreglerad. Att regelverket kring provokativa åtgärder inte är fastslaget i lag minskar metodens användbarhet och medför också risker ur rättssäkerhetssynpunkt, både för brottsmisstänkta och poliser.

Partistyrelsen menar att provokation i högre grad än i dag bör vara tillåtet. För att garantera rättssäkerheten krävs det en reglering i lag kring vilka typer av provokation som ska vara tillåtna, och vilka som inte ska vara det.

Partistyrelsen föreslår:

- **Lagreglera provokation.** Provokation bör i högre grad vara tillåtet när det gäller att komma åt grov brottslighet. Det måste tydliggöras i vilka fall provokation ska tillåtas och vilka typer av provokation som är lagliga. Därför behöver vi en detaljreglering i lag - inte minst för att stärka rättssäkerheten.

Det ska löna sig att tala sanning

I dagens Sverige får man straffrabatt om man begår många brott, men inte om man hjälper polisen att lösa brott. Det vill vi ändra på.

När det gäller grov organiserad brottslighet är det ofta stora och komplicerade brottshärvor som måste utredas innan åtal kan väckas. För att kunna utreda brotten effektivt behöver polisen komma åt information om hur brottsnätverken fungerar. Idag är det ett stort problem att grova kriminella inte säger ett knyst under utredningarna och i domstolarna. Vi vill att det ska löna sig att tala sanning, och förespråkar därför strafflindring för dem som hjälper polisen.

Vi vill ha ett tydligt brottsofferperspektiv i vår politik. Att människor som begår grov brottslighet får ett nedsatt straff kan givetvis ses som ett problem ur den aspekten. Men det är också ett oerhört stort problem idag att misstänkta tiger sig igenom förhören. I slutändan blir kanske färre grova kriminella dömda, vilket också i slutändan drabbar kommande brottsoffer.

Partistyrelsen menar att det är dags att ge misstänkta personer incitament att hjälpa rättsväsendet. Den som lämnar sådana uppgifter om sin egen medverkan att grova brott kan klaras upp eller förhindras, bör därför få strafflindring. Detsamma bör gälla om man lämnar uppgifter om teknisk bevisning. Detta kan liknas vid ett kronvitnesssystem.

För att öka effektiviteten i rättsprocessen, inte minst när det gäller komplicerade brott som ekobrott, menar partistyrelsen att det också är dags att öppna för åtalsförhandling. Det innebär en möjlighet för en åtalad att ”förklara sig själv skyldig” varvid åklagaren kan föreslå ett nedsatt straff eller att släppa en åtalspunkt. Systemet finns i flera andra rättssystem. Den åtalade ska ha advokat närvarande vid åtalsförhandling.

Partistyrelsen föreslår

- **Det ska löna sig att tala sanning.** För att öka effektiviteten i rättsprocessen, inte minst när det gäller komplicerade brott som ekobrott vill vi införa åtalsförhandling i svensk rätt. När det gäller grova brott vill vi införa strafflindring både för den som lämnar uppgifter om egen medverkan till brott och för den som lämnar uppgifter om teknisk bevisning.

Pröva alltid frågan om utvisning vid grova brott

Den organiserade brottsligheten är en internationell företeelse, och de svenska grupperingarna har täta kontakter med sina ”kollegor” i andra länder. En del av grupperna är etniskt baserade, medan andra bygger sina kontaktnät genom olika MC-gäng. Den grova organiserade brottsligheten ligger långt före de rättsvårdande myndigheterna när det gäller internationellt samarbete.

Partistyrelsen menar att huvudregeln bör vara att de utländska medborgare, som döms för allvarliga brott, också ska dömas till utvisning. För att tydliggöra rollfördelningen mellan domstol och åklagare vill vi att åklagaren ska yrka på utvisning när hon/han vill att det ska prövas av rätten.

Partistyrelsen förelår:

- **Utvisning vid grova brott.** Huvudregeln bör vara att de utländska medborgare som döms för allvarliga brott också ska dömas till utvisning. Vi vill, i likhet med straffnivåutredningen, tydliggöra rollfördelningen mellan domstol och åklagaren så att åklagaren yrkar på utvisning om han/hon vill att detta ska prövas av rätten. Domstolen ska även fortsatt ha möjlighet att besluta om utvisning på eget initiativ.